

ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ

Από σκηνής και από πλατείας

ΚΕΙΜΕΝΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΕΣ

ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ

•

ΚΕΙΜΕΝΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΑΚΩΒΟ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ

ΚΕΔΡΟΣ

Το βιβλίο αποτελεί νέα, εμπλουτισμένη έκδοση του ομότιτλου βιβλίου που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Καστανιώτη το 1990.

Ιάκωβος Καμπανέλλης: *Από σκηνής και από πλατείας*

ISBN 978-960-04-5342-3

Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διορθώσεων: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Αναστασία Παπασταθοπούλου
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© Κατερίνα Καμπανέλλη, 2023

© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2023

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

Στη Νίκη, στην Κατερίνα και στον Σταύρο

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ
ΟΜΙΛΙΕΣ

...Ήταν άνοιξη του 1954, στο υπόγειο κάτω απ' τον Ορφέα, που μόλις είχε τελειώσει η διαμόρφωσή του σε «κυκλικό θέατρο», και το Θέατρο Τέχνης εγκαινίαζε τη νέα εξόρμησή του με το έργο του Θόρντον Ουάιλντερ *Η μικρή μας πόλη*. Αυτές οι λίγες παραστάσεις Απρίλη μήνα, και μάλιστα σε μια υπόγεια αίθουσα, που μύριζαν ακόμα οι φρέσκες λαδομπογιές και τα καινούργια υφάσματα των καθισμάτων, ήταν ως φαίνεται για τον Κουν και τους συνεργάτες μια δοκιμή, αφού οι κανονικές παραστάσεις θα άρχιζαν το φθινόπωρο. Μια δοκιμή για το αν οι θεατές θα κατέβαιναν σ' ένα υπόγειο, για το πώς θα αντιδρούσαν σε μια παράσταση που δεν θα στήνονταν «μετωπικά» απέναντί της, αλλά θα αραδιάζονταν γύρω της, που σχεδόν δεν θα είχε σκηνικά, κοντολογίς, τι αφήγηση θα είχαν όλες αυτές οι θεατρικές αταξίες και ανορθοδοξίες. Μια Κυριακή απόγευμα λοιπόν η παρέα μου κι εγώ βγάλαμε τα εισιτήριά μας και κατεβήκαμε στο υπόγειο. Πίσω από μια μισόκλειστη πόρτα πήρε το μάτι μας τον Κουν, να κρυφοκοιτάζει αυτούς που έρχονταν. Πολύ θα θέλαμε να πάμε να του μιλήσουμε, να τον δούμε κι από κοντά, αλλά δεν τολμούσαμε. Για μας ο Κουν, έστω και μισοκρυμένος πίσω από μια πόρτα να μετράει τους θεατές του, ήταν κάτι πάρα πολύ μεγάλο για να είναι πλησιάσιμο.

Οι θέσεις που είχαμε ήταν στην προτελευταία σειρά, πράγμα που σήμαινε πως η παράσταση θα είχε κόσμο. Ώσπου

ν' αρχίσει κοιτάζαμε περίεργοι τη μικρή χαμηλοτάβανη σκηνή με τους προβολείς από πάνω να φαίνονται, και τους θεατές στις πρώτες πλαϊνές σειρές να είναι σχεδόν επί σκηνής και αυτοί. Ωστόσο εμάς μας ερέθιζαν όλ' αυτά, ήμασταν νέοι, είχαμε μια λαχτάρα που πίστευε στο «σημαντικό», το γύρευε. Ήταν και μια άθλια εποχή, ψυχρός πόλεμος, μακαρθισμός, οι πολιτικές ακραίες θέσεις είχαν γενικεύσει τη στενοκεφαλιά. Η ανάσα, η ελπίδα, η σίγουρη, η αβρώμιστη κι απλήγωτη ποιότητα ήταν «αυτός ο άλλος κόσμος της τέχνης» κι αυτό που εσύ σκεφτόσουν κι ένιωθες στις καλές σου ώρες.

Όπου, λίγο πριν αρχίσει η παράσταση, δύο άσχετοι τύποι που μιλούσανε δυνατά και κοιτάζανε γύρω γύρω τότε σαν χαμένοι και τότε σπάζοντας πλάκα, κι αφού τσαλαπατήσανε τους άλλους για να περάσουν στις θέσεις τους, ήρθαν και καθίσανε ακριβώς πίσω μας. Απ' αυτά που λέγανε καταλάβαμε ότι ο ένας απ' τους δυο είχε κάνει λάθος κι αντί να βγάλει εισιτήρια για τον κινηματογράφο Ορφέα είχε βγάλει για το Θέατρο Τέχνης. Ο άλλος έλεγε «Ρε συ, πού μ' έφερες, πάμε να φύγουμε», ύστερα άρχισαν ν' αναρωτιούνται κι οι δυο τι σόι θέατρο ήταν αυτό και τι πρόκειται να δούνε. Άρχισαν να ρωτάνε τους διπλανούς αν είναι «επιθεώρηση» και πού είναι η σκηνή και η αυλαία και τελικά αποφασίσανε να δούνε λίγο και να φύγουνε. Η παράσταση άρχισε. Όμως αυτοί δεν πάψανε να μιλάνε και να σχολιάζουνε ό,τι βλέπανε. Μια συνεχής βροχή από σσστ και σσστ και «πάψτε τέλος πάντων» και άλλα διάφορα τέτοια τους κάνανε να σωπάσουν και αναγκαστικά να παρακολουθούν την παράσταση. Όταν έγινε διάλειμμα σηκώθηκαν κι αυτοί για να βγουν απ' την αίθουσα και χαρήκαμε πολύ που θα καθάριζε ο τόπος απ' αυτούς τους βάρβαρους. Και δεν παραλείψαμε βέβαια να σκεφτούμε και να τους πούμε γαϊδούρια, όρθια κτήνη, ηλίθιους, ανθρωποειδή και άλλα παρόμοια.

Τελείωσε το διάλειμμα και βλέπουμε τους δυο τύπους, λες και το κάνανε για να μας εκδικηθούνε, να ξαναεμφανίζονται και να έρχονται στις θέσεις τους. Τώρα ήταν συμμαζεμένοι, αλλιώτικοι, και το μόνο που είπε ο ένας τους όταν χαμήλωναν τα φώτα της πλατείας, «Σαν καλό είναι, για να δούμε τι γίνεται παρακάτω», το είπε σιγά...

Σ' όλη τη διάρκεια της δεύτερης πράξης μείνανε προσηλωμένοι, αμίλητοι, στο τέλος της χειροκρότησαν, στο μικρό διάλειμμα που ακολούθησε τους ακούγαμε να λένε χαμηλόφωνα και μάλλον ντροπαλά ο ένας στον άλλον ότι «είναι ωραίο», ότι «είναι αλλιώτικο», ότι «παίζουνε φυσικά», ότι «σαν να 'ναι αλήθεια, ρε παιδί μου»...

Όταν τελείωσε η παράσταση χειροκροτούσανε με μανία, φωνάζανε «μπράβο», όπως φωνάζαμε κι εμείς, και καθώς βγαίναμε, μαγεμένοι και σιωπηλοί και κλεμμένοι από τη θεία εκείνη παράσταση, ένας απ' την παρέα μας δεν άντεξε στον πειρασμό και ρώτησε τον έναν απ' τους δυο «τύπους» που βρέθηκε προς στιγμήν πλάι του «Σου άρεσε...;» Ο «τύπος», ο για μας τους ανύποπτους κουλτουριάρηδες της εποχής εκείνης «γαϊδούρι, όρθιο κτήνος, ανθρωποειδές, βάρβαρος, ηλίθιος», ανασήκωσε το κεφάλι, κοίταξε τον φίλο μου ίσια στα μάτια και μετά από μια μικρή σιωπή απάντησε ντροπαλά «Έκλαψα...»

Δεν λέω αυτή την ιστορία για να παινέσω γι' άλλη μια φορά το Θέατρο Τέχνης, αλλά για να παινέσω το καλό θέατρο γενικά, το θέατρο που αρκετά συχνά κάνει θαύματα. Σ' αυτή την ιστορία, που όσο ζω δεν θα πάψω να τη λέω, και που είναι από εκείνες που αιμοδότησαν και αιμοδοτούν την πίστη μου στον Θεό και στους αγίους του Θεάτρου, το θαύμα συντελέστηκε κεραυνοβόλα, σε όση ώρα κρατάει μια παράσταση και... όλως τυχαία.

Όμως έχω κι άλλες τέτοιες ιστορίες...

...Στην πλατεία Αμερικής έβρισκα πάντα ταξί. Μιλάμε βέβαια για πριν από δεκαπέντε χρόνια. Κάθισα δίπλα στον οδηγό, ήταν ένας άνθρωπος γύρω στα πενήντα του χρόνια, και είπα... «Αγίου Κωνσταντίνου, στο Εθνικό Θέατρο». Όπως το συνηθάνε όλοι σχεδόν οι ταξιτζήδες, έτσι κι αυτός, ούτε «μάλιστα» είπε, ούτε καν κούνησε το κεφάλι του, μου 'δωσε τόσο λίγη σημασία που άρχισα ν' αμφιβάλλω αν με άκουσε. Δεν είδα άλλωστε να στρίβει προς την οδό Αριστοτέλους, διαδρομή που συνηθίζαν άλλοι οδηγοί που με πήγαιναν στο Εθνικό. Κάποια στιγμή ξαναλέω «Συγγνώμη, ίσως να μη μ' ακούσατε, στο Εθνικό Θέατρο πηγαίνουμε...» «Το άκουσα, κύριέ μου, το άκουσα, εκεί σας πάω». Ευχαριστημένος που όλα πηγαίνανε ομαλά συμπλήρωσα «Εντάξει, αφού ξέρετε πού είναι το Εθνικό...» Και τότε, μα πολύ ζωηρά, γυρίζει και μου απαντά: «Το Εθνικό να μην ξέρω, είναι δυνατόν, χίλιες φορές έχω πάει». Το είπε τόσο ζεστά, που με παρέσυρε και χωρίς να το καλοσκεφτώ του λέω:

«Μπράβο σας, τόσες πολλές φορές ούτε εγώ δεν έχω πάει, ούτε εγώ!»

«Συγγνώμη, κύριέ μου, γιατί νομίζω ότι εσείς αλλιώς το πήρατε, ότι δηλαδή πήγα “μέσα”...! Όχι, λάθος, “έξω” πήγα, πελάτες πήγα, μέσα δεν μπήκα ποτέ μου...»

«Γιατί όμως, δεν σας ήρθε ποτέ η περιέργεια να μπειτε κι εσείς...;»

«Τι γυρεύω εγώ εκεί μέσα...;»

«Μα θέατρο είναι, δεν πηγαίνετε ποτέ στο θέατρο...;»

«Σπάνια να πάω, κι αν πάω είναι σε καμιά επιθεώρηση, σε καμιά κωμωδία...»

«Εγώ νομίζω ότι αν τ' αποφασίσετε καμιά φορά να πάτε και σ' αυτό το θέατρο, θα σας αρέσει πιο πολύ...»

«Μα τώρα τι θα καταλάβω 'γώ απ' τις φιλοσοφίες που λένε δω μέσα...!»

Άρχισα να του εξηγώ πως δεν λένε φιλοσοφίες, πως ίσα ίσα τα έργα που λένε κάτι αληθινό και υπεύθυνο είναι τα πιο κατανοητά απ' τον απλό άνθρωπο, πως εδώ παίζουν δεκάδες ηθοποιοί, πως θα δει ωραία σκηνικά, πως το εισιτήριο είναι φθηνότερο, πως για να υπάρχει αυτό το θέατρο πληρώνει κι ο ίδιος αφού είναι κρατικό, πως το επιχορηγεί με τον φόρο που πληρώνει κάθε χρονιά... Φαίνεται πως δεν τα ήξερε αυτά που του είπα, ήμουν υποθέτω και αρκετά πειστικός και τον έβαλα σε σοβαρές σκέψεις τον καημένο τον άνθρωπο. Με άκουγε με προσοχή, γύριζε και με κοίταγε με καθαρό βλέμμα και λίγο πριν φθάσουμε στο Εθνικό με ρωτάει: «Αν επιτρέπεται, είστε ηθοποιοί, είστε της δουλειάς, γιατί κάτι σαν να σας ξέρω...» Είπα τι δουλειά κάνω, ποιος είμαι και είπε ότι λάθος έκανε, δεν με ξέρει, όμως μ' έχει ακουστά. Όταν φθάσαμε στην πόρτα του Εθνικού μου πιάνει το χέρι και μου λέει: «Ε, λοιπόν, εγώ θα το κάνω, με πρώτη ευκαιρία θα πάρω την κυρά μου και θα 'ρθούμε να δούμε...»

«Κάντε το και θα με θυμηθείτε», του είπα και τον χαιρέτησα ευχαριστημένος και με την ευχή – μέσα μου – αν τυχόν και «το κάνει» να μην πέσει σε έργο και παράσταση του είδους που διώχνουν τον κόσμο απ' το θέατρο αντί να τον φέρνουν. Επιπλέον σίγουρα θα 'στελνε στον διάβολο κι εμένα και τη ρητορεία μου που του χαλάσανε το «ρεπό» του.

Ύστερα από χρόνια, μπορεί και πέντε έξι, μπαίνω πάλι σ' ένα ταξί στην πλατεία Αμερικής. Ο οδηγός, αφού ξεκινήσαμε, μου λέει: «Εγώ σας ξέρω εσάς, σας θυμάμαι, εσείς με θυμάστε...;» Δεν τον θυμόμουν και του το είπα συνοδευόμενο μ' ένα «συγγνώμη»...

«Εγώ όμως σας θυμάμαι», συνέχισε. «Ε, λοιπόν πήγαμε στο Εθνικό Θέατρο, μέσα, τι ωραίο πράμα ήταν αυτό που είδαμε, πα, πα, πα...! Να 'στε καλά, μα ξέρετε πώς ευχαριστηθήκαμε...! Και θα πήγαινα κι άλλες φορές, αλλά είναι άτιμη δουλειά το ταξί, δεν ορίζεις τον εαυτό σου, είσαι σκλάβος...! Όμως η γυναίκα μου, αν σας πω ότι έχει πάει και ξαναπάει, θα το πιστέψετε...; Παίρνει ή την αδερφή της ή τη μεγάλη μας κόρη και πάνε...! Μάλιστα...! Μην τον παρεξηγείτε τον κοσμάκη άμα έχει μεσάνυχτα σαν και μένα, πού να ξέρει ο κοσμάκης, μήπως του λέει και κανένας τίποτα...;»

Νομίζω πως δεν χρειάζεται να πω τίποτα παραπάνω εγώ...

...ήρθαν από τη Νάξο, την πατρίδα μου, κάποια μέλη του εκεί πολιτιστικού συλλόγου και με πληροφόρησαν πως ήθελαν το καλοκαίρι της χρονιάς εκείνης να κάνουν πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ανάμεσα στα όσα είχαν σκεφτεί ήταν και η ιδέα να καλέσουν απ' την Αθήνα «κανένα μουσικό συγκροτημάκι και κανέναν τραγουδιστή ή τραγουδίστρια που να 'χει κάποιο ονοματάκι...» Φυσικά, οι άνθρωποι εννοούσαν ένα «συγκροτημάκι» του ελαφρολαϊκού είδους, ό,τι θα 'πρεπε δηλαδή κατά τα τωρινά νεοελληνικά γούστα, για να διασκεδάσει ο κόσμος σε μια δημόσια γιορτή στη μεγάλη πλατεία του λιμανιού.

Μπορεί προσωπικά να έχω απέχθεια για τα 99 από τα 100 ελαφρολαϊκά τραγούδια, αλλά ούτε έκρινα την προτίμησή τους ούτε τους είπα να μην καλέσουν «συγκροτημάκι». Παρ' όλ' αυτά είδα να δυσαρεστούνται άμα τους είπα: «Ωραία, εγώ πώς μπορώ να σας βοηθήσω...;»

«Να μας το βρεις, να μιλήσεις μαζί τους, εμείς δεν ξέρουμε από μουσική και μουσικούς...!»

«Μα ούτε εγώ ξέρω».

«Έλα τώρα, εσύ, ένας διάσημος συγγραφέας, δεν ξέρεις τα συγκροτήματα και τους τραγουδιστές...; Είναι δυνατόν...;»

«Μα η ειδικότητά μου δεν έχει καμιά σχέση μ' αυτά...!»

Δεν με πολυπιστέψανε, κι αυτό δεν μου άρεσε, όχι γιατί έθιγε την αξιοπιστία μου, αλλά δεν θα 'θελα να νομίζουν ότι

ήμουν απρόθυμος να βοηθήσω στις πολιτιστικές εκδηλώσεις τους. Πολύ περισσότερο που είχαν έλθει σ' εμένα βέβαιοι ότι θα τακτοποιούσα αμέσως το ζήτημα. Αν τους άφηνα να φεύγανε άπρακτοι θα έμπαινε σε αμφισβήτηση και η αγάπη μου για τη Νάξο και η εκτίμηση για τον συμπατριώτη τους συγγραφέα. Με το δίκιο τους οι άνθρωποι θα σκεφτόντουσαν... «Μα τι σόι συγγραφέας είν' αυτός που δεν βοηθά τις πολιτιστικές μας εκδηλώσεις;»

Άρχισα να τους λέω πως θα έκανα τα πάντα για το καλύτερο αν μου ζητούσαν κάτι απ' τον δικό μου τομέα, απ' το θέατρο που έχω τόσους φίλους, τόσους συνεργάτες, που ασκώ μια επιρροή τέλος πάντων... Η πρόθεσή μου δεν ήταν φυσικά να τους αλλάξω το πρόγραμμα και να κάνουν στροφή 180 μοιρών. Δεν φαντάστηκα ότι μπορεί από το «συγκροτηματάκι» που προσδοκούσαν να βρεθούμε να συζητάμε για την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή. Κι όμως έτσι συνέβη. Κάποια στιγμή, όταν τους εξηγούσα ότι θα μπορούσα οπωσδήποτε να βοηθήσω αν μου ζητούσαν κάτι απ' το θέατρο, αναφέρθηκα ενδεικτικά στην Ασπασία Παπαθανασίου, που με τον θιάσό της Δεσμοί είχαν έτοιμη μια θαυμάσια παράσταση της *Ηλέκτρας*... Οπότε άρχισαν να το σκέφτονται, και φυσικά εγώ άλλο που δεν ήθελα... ανέπτυξα πως μια τέτοια παράσταση δεν έχουν ξαναδεί στη Νάξο, πως δεν θα είναι μόνο μια προσφορά στους συντοπίτες μας, αλλά και κάτι που ταιριάζει στον παραδοσιακό πολιτισμό της Νάξου. Ακόμη κι οι ξένοι τουρίστες θα το εκτιμήσουν... Με αυτά και με άλλα οι έξυπνοι αυτοί άνθρωποι αποφάσισαν να ξεχάσουν τα ελαφρολαϊκά και να γίνει πρόταση στην Παπαθανασίου.

Μια και πηγαίνω κάθε καλοκαίρι στην πατρίδα μου, φρόντισα να πάω τις μέρες που θα ήταν η παράσταση.

Ο χώρος που παίχτηκε η πραγματικά σημαντική παράσταση της *Ηλέκτρας* από τους Δεσμούς χώρεσε μόνο οκτακόσιους

θεατές, και λέω μόνο γιατί πολλοί έμειναν απέξω πικραμένοι και διαμαρτυρόμενοι. Οι θεατές, που οι περισσότεροι για πρώτη φορά παρακολουθούσαν παράσταση τραγωδίας και ασφαλώς αρκετοί για πρώτη φορά έβλεπαν θέατρο, ήταν ένα αξιομνημόνευτο θεατρικό κοινό. Η προσήλωσή τους, η κατανυκτική τους σιωπή, η συγκίνησή τους, η χαρά τους, στ' αλήθεια ήταν ίδια με την κοντινή θάλασσα, με τα μέσα ρεύματά της, τη σκεπτική της γαλήνη, τη φυρονεριά, την πλημμύρα, τα ξεσπάσματα της... Κι όταν τέλειωσε η παράσταση κυκλώσανε τη σκηνή, χειροκροτούσανε ασταμάτητα τους ηθοποιούς, μόνο που δεν τους πήραν στα χέρια... Τέτοιο ενθουσιασμό, συγκινημένο ενθουσιασμό, ποιος θα μπορούσε να τον προβλέψει, αν σκεφτεί μάλιστα πώς βρέθηκε η *Ηλέκτρα* εκείνη τη νύχτα στη Νάξο.

Όμως το πιο χαρακτηριστικό το έζησα την άλλη μέρα το πρωί, όταν πήγα στο περίπτερο που είναι πλάι στο ξενοδοχείο για να πάρω τσιγάρα. Η περιπετρού ήταν – τότε, δεν ζει πια δυστυχώς – μια ηλικιωμένη γυναίκα που δίνοντάς μου τα τσιγάρα είπε: «Αχ, κύριε Ιάκωβε, γιατί μας το κάνετε αυτό...;»

«Ποιο...;»

«Γιατί δεν το βαστάτε το θέατρο και σήμερα να το δούμε κι εμείς που δεν μπορούσαμε χτες...»

«Μακάρι να μπορούσα, αλλά δεν είναι στο χέρι μου, και πρέπει να γυρίσουνε στην Αθήνα...»

«Κρίμα, γιατί μας λέγανε στη γειτονιά αχού τι χάσατε, τέτοιο πράμα δεν το 'χετε ξαναδεί...!»

Να το σχολιάσω...; Όχι βέβαια! Θα πω μόνο πως το να λείπει μια γειτονιά της Νάξου η μια γειτόνισσα στην άλλη «αχού, τι χάσατε, τέτοιο πράμα δεν έχετε ξαναδεί» κι αυτό το «πράμα» να είναι η *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή είναι κάτι που σημαίνει πολλά – γι' αυτό που μ' αρέσει να τ' ονομάζω «το θαύμα του θεάτρου»... και να το πιστεύω αυτό το θαύμα.

...Αυτό μου το είπε ο Κώστας Καζάκος. Έγινε όταν μαζί με την Τζένη και τον θίασό τους περιόδευαν παρουσιάζοντας *Το Μεγάλο μας Τσίρκο*. Σε μια πόλη της Μακεδονίας – δεν θυμάμαι ακριβώς ποια – ανάμεσα στον κόσμο που κατέκλυζε τα παρασκήνια μετά από κάθε παράσταση, ήταν και μια πολυμελής οικογένεια με επικεφαλής έναν μεσόκοπο μπαμπά. Αφού τους δώσανε τα συγχαρητήριά τους και πήραν και φωτογραφία με αυτόγραφο, ο μπαμπάς, που περίμενε σοβαρός λίγο παράμερα, πλησίασε τον Κώστα και του ζήτησε να του πει κάτι ιδιαίτερω. Πρόθυμος βέβαια ο Κώστας τον παίρνει μέσα στο καμαρίνι και τότε «ο μπαμπάς» του λέει: «Θέλω, κύριε Κώστα, να μου κάνεις μια χάρη, θέλω να σου στείλω τον άλλο μου γιο να του μιλήσεις...» Ο Κώστας δεν κατάλαβε ακριβώς τι συμβαίνει με τον άλλο τον γιο και για τι ακριβώς θα 'πρεπε να του μιλήσει. Μάντεψε όμως πως κάποια προβλήματα θα 'χει ο χριστιανός με τον γιο του κι επειδή ένιωσε ότι δεν έφτανε η μαντεία του για να κουβεντιάσει το πρόβλημα με τον γιο, ρώτησε: «Δηλαδή, τι θες να του πω...;» Οπότε ο άλλος απαντά: «Μα, κύριε Κώστα, εμένα ρωτάς, εσύ λες τόσα ωραία πράγματα κάθε μέρα, ξέρεις εσύ τι πρέπει να του πεις, κάνε μου αυτή τη χάρη, θα σου το χρωστώ...»

Αυτός ο θεατής ένιωσε το θέατρο σαν σχολειό, τον ηθοποιό σαν δάσκαλο! Ίσως κάποιοι να τον χαρακτηρίσουν αφε-

λή, απλοϊκό. Εμένα, με τη δική μου απλοϊκότητα – αν θέλετε –, μου φαίνεται πως αυτός ο θεατής έκανε δυο πολύ σημαντικά πράγματα: πρώτον έδωσε σ' έναν ηθοποιό τον μεγαλύτερο έπαινο που μπορούσε να δοθεί. Και, δεύτερον, θύμισε σ' όσους ασχολούμεθα με το θέατρο τη σημασία που έχει για τον θεατή η δουλειά μας. Αν δεν είναι αυτός ο ιδανικός θεατής, τότε ποιος άλλος μπορεί να είναι;